

Gjelder deres Snr. 20/4021 Høring - Forslag til ny lov om erstatning fra staten til voldsutsatte

HØRINGSUTTAELSE

Jeg vil med dette komme med innspill mht. forslag om ny voldsoffererstatningslov. De foreslåtte endringene rammer store deler av voldsoffererstatningsordningen og jeg har derfor begrenset min uttalelse til å gjelde de endringene som jeg mener vil ha størst konsekvenser for voldsofre. Jeg har lest flere av de andre høringsuttalelsene og støtter blant andre Advokatfirmaet Salomon Johansen og jusstudent Erik Nadheim i sine uttalelser, samt høringsuttalelse fra Landsforeningen for voldsofre.

Endringer til ugunst for voldsofre

Det har i senere år vært betydelig innsats i å styrke voldsofres posisjon og rettigheter i Norge blant annet gjennom handlingsplaner. Det er synd å se at det nå legges opp til en svekkelse av voldsofres tilgang til rettigheter. Særlig stiller jeg spørsmål ved «krav om dom» og at mange må gå til «sivile søksmål» for å opprette erstatningskrav på egenhånd mot skadevolder.

Departementet har tatt lite hensyn til ofres reaksjoner og følgeskader. Forslaget mangler kunnskap om deres behov i etterkant av vold og traumer. Forslaget mangler også kunnskap om *relasjonen* offer – skadevolder, både når det gjelder å møte skadevolder i retten og spesielt i forbindelse med sivile søksmål. Det er bekymringsverdig at mange må ta en stor personlig risiko dersom de går imot skadevolder på egenhånd i form av sivil søksmål. Spesielt gjelder dette i saker med vold i nære relasjoner. Mange vil heller ikke ha økonomi og ressurser til å gå til søksmål.

Jeg oppfatter at lovforslaget baserer seg på følgende målsetting: At staten skal spare penger.

Det opplyses om at det må skje endring for å få kontroll på de stadig økende utbetalinger og utgifter for staten i erstatningskrav fra voldsofre.

Statens rolle i å beskytte innbyggere mot kriminalitet og vold

Jeg ønsker å minne om at staten og samfunnet har et ansvar når det gjelder å ta vare på innbyggere som blir ofre for vold og kriminalitet. På et samfunnsnivå står volden i en særstilling der staten er forventet å tre inn og beskytte sine borgere. Dette er et meget viktig prinsipp i vårt samfunn. Dersom dette brytes ved at staten unnlater å hjelpe der det er forventet, kan dette skape mistro og misnøye blant befolkningen.

I forarbeidene til dagens lov står det følgende om statens oppgave;

«En viktig statlig oppgave er å søke å forhindre kriminalitet. Der dette ikke lykkes, kan det anføres at staten bør sørge for at den som rammes av kriminalitet holdes økonomisk skadesløs [...] Etter departementets syn står statens ansvar for å forhindre voldsforbrytelser i en særstilling. Disse forbrytelsene representerer en direkte trussel mot folks liv og helse og krenker dermed de mest fundamentale rettsgodene i vårt samfunn. Der samfunnet i det enkelte tilfelle ikke lykkes i å forhindre slike handlinger, bør fellesskapet dekke det tap som

personskaden fører med seg der dekning for tapet ikke kan oppnås på annen måte» jf. Ot.prp. nr. 4 (2000–2001) pkt. 5.1 Om lov om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m. (voldsoffererstatningsloven).

Der står også om hvilken rolle voldsoffererstatningsordningen skal ha når det gjelder å dekke tap der tapet ikke kan dekkes av gjerningsperson eller i form av andre støtteordninger:

«I tillegg til at voldsutøveren har et ansvar for sine handlinger, er det også et samfunnsansvar å hjelpe den som blir rammet av en voldsforbrytelse. Voldsutøveren har ofte dårlig betalingsevne og ikke sjelden forblir gjerningspersonen ukjent. Voldsofre vil bli hjulpet et stykke på vei gjennom generelle støtteordninger som f.eks. sykepenger fra arbeidsgiver, sosiale trygde- og støtteordninger og forsikringer. Ikke sjelden vil det imidlertid gjenstå et udekket tap. Det er her ordningen med voldsoffererstatning fra staten kommer inn» jf. Ot.prp. nr. 4 (2000–2001), pkt. 1.

«Skadevolders ansvar» som argument

I det nye lovforslaget dreier fokuset i større grad over på at *skadevolder* skal gjøres økonomisk ansvarlig for sine handlinger. I utgangspunktet er dette positivt i et voldsoffer- perspektiv. At staten skal bli bedre på å bruke regress bør være tilfelle i alle saker.

Som det nevnes i utdraget fra forarbeidene over her, er dessverre realiteten at en slik transaksjon har en rekke hindre. Faktiske hindre kan være at skadevolder ikke har penger, at skadevolder ikke er kjent, at skadevolder er mindreårig, at skadevolder gjemmer unna sine økonomiske midler, at skadevolder er gjenganger, at de er flere eller har mange ofre, at de motsetter seg å betale osv. I slike tilfeller og liknende tilfeller er det viktig at Staten går inn og forsøker å holde ofrene mest mulig økonomisk skadesløse. Dette blir da også en viktig symbolsk handling ved at Staten erkjenner ofrene og tror på dem. Dette er viktig i mange tilfeller for at ofre skal «reparere» seg.

«Effektivisering» som argument

Et annet fokus i det nye lovforslaget er «**effektivisering**» av ordningen, der effektivisering skal bidra til at ofrene skal slippe å vente lenge på en avgjørelse og dermed tidligere kan «legge hendelsene bak seg». Dette er også i utgangspunktet positivt i et voldsoffer- perspektiv. Jeg støtter det generelle målet om at ordningen skal være rask og effektiv, fordi dagens ordning har ikke holdt den standarden den burde, med tanke på saksbehandlingstid og tid i klagesaksbehandling. Sammen med for strenge beviskrav i dagens ordning (jf. Pkt. 19) medfører dette stor påkjenning for voldsofrene.

Dessverre vil ikke de foreslåtte endringene medføre effektivisering eller bedring av voldsofre i realiteten. Kun i et fåtall saker. Videre vil «effektiviseringen» i praksis bety utbetalinger i form av oppreisning og det vil ikke bli tilrettelagt for menerstatningskrav i en straffesaksprosess. For de fleste voldsofre er en rettferdig prosess enda viktigere enn et raskt svar. Her mener jeg at det nye lovforslaget bommer.

Argumentene om ansvarliggjøringen av skadevolder og effektivisering av voldsoffererstatningsordningen har i mine øyne fått et *for* stort fokus i dette lovforslaget fordi de i virkeligheten ikke er realistiske. De nye forslagene blir til så stor ugunst for så mange voldsofre at de langt på vei overgår det som i utgangspunktet er tilsynelatende positive hensikter (at ofre skal få erstatning raskt og umiddelbart etter dom, samt at skadevolder ansvarliggjøres). Argumentene om hvorfor endringene i loven er bra for voldsofrene blir i mine øyne altfor dårlig begrunnet og oppfattes ikke av meg som å være de faktiske hensiktene ved det nye lovforslaget. Jeg oppfatter det heller som at målet er at staten ønsker å spare penger.

Jeg tror at resultatet av lovendringene blir at svært mange voldsofre blir stående alene med sine økonomiske utfordringer, mange vil oppleve at de ikke anerkjennes som voldsutsatte/voldsofre, mange kommer til å være redde for konsekvensen av å oppsøke skadevolder for erstatningskrav på egenhånd, mange vil oppleve at de ikke klarer å holde tidsfristene osv.

Endringene kan bli oppfattet som en *ansvarsfraskrivelse* fra staten sin side, i sin oppgave med å hjelpe voldsofre ut av krise og beskytte befolkningen mot vold og kriminalitet. Jeg foreslår at en effektivisering av ordningen bør gjøres ved å forbedre det systemet vi allerede har. En kortere saksbehandlingsprosess kan oppnås med tiltak som å ha nok ansatte, tverrfaglig kompetanse om viktimologi, psykiatri, psykologi, juridisk saksbehandling, sosialfag, økonomi, m.m.

En god voldsoffererstatningsordning er kriminalitetsforebyggende og kostnadsbesparende på sikt

Dersom staten hjelper voldsofre via voldsoffererstatningsordningen på en god måte, er dette i seg selv et kriminalitetsforebyggende tiltak. Det er godt kjent at voldsofre i mange tilfeller selv ender som voldsutøvere. Voldsoffererstatningsordningen er naturligvis kun et ledd i slike historier, men jeg mener det er viktig å ta i betraktning. Det er også verdt å tenke på at volden kan øke i forbindelse med sivile søksmål.

Generelt sett tror jeg også at kostandene for samfunnet kan komme til å øke dersom voldsofres rettigheter innskrenkes. Her tenker jeg på fremtidige uførepensjoner, økonomiske ytelser, sosiale ytelser, rusproblematikk, m.m.

Krav om dom for erstatning

Kravet om dom for erstatning er et av forslagene som jeg mener vil skade voldsofres rettigheter aller mest i dette lovforslaget. Jeg er sterkt imot dette forslaget. Svært få voldsoffererstatningssaker når domstolene. Det er flere årsaker til dette. Blant dem er blant annet mangel på bevis og konsekvenser av volden i form av offerreaksjoner.

Forslaget vil bidra til at mange som i dag har rett på voldsoffererstatning ikke vil få det. Forslaget innebærer store påkjenninger og risiko for mange. Mange vil ikke klare å gå gjennom en rettssak, som for mange er en re-traumatiserende prosess. Hvordan skal de da klare å gå til sivile søksmål? Staten legger ansvaret over på voldsofrene og krever mer enn de bør forvente av de aller mest sårbare og skadede blant oss.

Offerreaksjoner og konsekvenser av vold

Offerreaksjoner er en av hovedårsakene til at voldsoffererstatningssaker ikke behandles i en domstol. Det ser ut til at Departementet ikke har forstått hva offerreaksjoner er og hva Posttraumatisk Stresslidelse (PTSD) er, hva det innebærer, og hvordan dette rammer mulighetene for å kunne klare seg gjennom en prosess som det nye forslaget legger opp til.

Mange kan ikke klare en rettssak mot gjerningspersoner av medisinske årsaker. Helsen til voldsofre på tidspunktet når en rettssak er aktuell, kan være svært dårlig. Ofte trenger voldsofre svært god tid på seg før de klarer å anmelde et forhold, og likeså også før de vil klare en rettssak. Hvis det i det hele tatt er gjennomførbart.

PTSD rammer mange av voldsofrene. Dette har innvirkning på blant annet hukommelsen og dermed evnen til å uttrykke seg sammenhengende og troverdig i en rettssak. PTSD gjør også at mange gjør alt de kan for å unngå situasjoner og omstendigheter som minner om det de har opplevd. De har gjerne svært «virkelige» og «sensoriske» gjenopplevelser av traumene som setter vedkommende «ut av spill» eller forårsaker sterke reaksjoner.

Opprinnelig traumer og nye traumer. En rettssak med sikte på dom for erstatning vil være re-traumatiserende for svært mange. En rettssak vil kreve at tidligere traumer kommer opp igjen og må håndteres på nytt. Samtidig oppleves en rettssak for mange som traumatiserende i seg selv. Det blir en form for re-traumatisering og kan føre til forverring av helsen. De må risikere å ikke bli trodd og risikerer at de taper saken. Dette er en opplevelse som mange ikke vil klare å håndtere.

Alle de dårligst fungerende ofrene vil med lovforslaget fratas muligheten til voldsoffererstatning og vil heller ikke være i stand til å fremme erstatningskrav gjennom sivil søksmål.

Offerreaksjoner og følgeskader fører i mange tilfeller til år med dårlig helse. Det tar tid å utrede, behandle og beregne tap av helse og tap av inntekt osv. I forslaget stilles det krav om dom og krav om korte tidsfrister. Det er vanskelig å se hvordan ofre med behov for beregning av et menerstatningskrav skal rekke dette før en rettssak. I praksis betyr det at disse må gå til sivil søksmål på et senere tidspunkt. Dette er et eksempel på hvordan forslagene blir belastende for voldsofre som strever med store og tidkrevende konsekvenser av vold.

Vilkår for erstatning

I det nye lovforslaget kommer det fram at Departementet foreslår at «virkeområdet utelukkende knyttes til konkrete straffebud. Det foreslås at staten i fremtiden skal utbetale like mye i erstatning som i dag, men at virkeområdet innskrenkes noe, og at det i stedet sikres at alle som har rett til erstatning faktisk får det» jf. pkt 2 side 14.

Videre står det i forslaget om endring at;

«Ved angivelsen av hvilke straffebud som bør omfattes av ordningen, er det viktig å huske at departementets forslag til ny lov ikke gir rom for rimelighetsvurderinger av den enkeltes krav om erstatning fra staten. Det vil etter forslaget altså ikke bli foretatt noen vurdering av om det konkrete forholdet anses som en integritetskrenkelse av tilstrekkelig alvorlig karakter, eller av om den uaktsomme handlingen bar preg av å være en ulykke. Videre vil det ikke foretas noen vurdering av om den voldsutsatte har lidd personskade som følge av handlingen» jf. pkt 5.

Å basere erstatning kun på straffebud vil fjerne ofrenes deltakelse i sin egen sak og samtidig fjerne følelsen av å bli hørt. I 2008 ble det åpnet for såkalt «victim impact statement» i straffesaksprosessen, der fornærmede og etterlatte får uttale seg om konsekvensene av handlingene de er utsatt for jf. strprl § 303 og § 303a. Offer- uttalelser skal ikke nødvendigvis virke inn på straffen, men det viser hvor viktig det er for mange å belyse hvordan volden har skadet dem. Når det nå foreslås krav om dom for voldsoffererstatning samt at utmålingen skal skje basert på straffebud, vil vi bevege oss langt vekk fra det som har vært utviklingen de siste årene, nemlig å styrke voldsofrenes posisjon og deltakelse i straffesaksprosessen. Når erstatningskravet nå skal innlemmes i større grad i straffesak og straffebud skal avgjøre erstatningen, så signaliserer dette at voldsolfres/voldsutsattes opplevelser «ikke er viktige». Dette er et eksempel på hvordan det «å legge hendelsene bak seg» ved å effektivisere ordningen blir totalt feilslått. Kvaliteten på behandlingen av voldsofre og å få være aktør er mye viktigere. Ethvert offer vil ha svært ulike skader av ulik alvorlighetsgrad. Forslaget i pkt 5 vil ha konsekvenser til ugunst for de ofrene som går igjennom en rettssak.

Departementets forslag står i stor kontrast til det som ble skrevet i forarbeidene til den eksisterende voldsoffererstatningsloven. Der anerkjennes at det er skadene i seg selv som bør være avgjørende for ytelsene som tilbys;

« D e p a r t e m e n t e t v i l bemerke at for den enkelte skadelidte er behovet for hjelp i utgangspunktet uavhengig skadeårsaken. Fra en sosialpolitisk synsvinkel kan det derfor anføres at skadene i seg selv bør være avgjørende for de offentlige ytelser som tilbys og ikke skadeårsaken. Dette synspunkt har hatt stor gjennomslagskraft ved utviklingen av den moderne velferdsstaten der folketrygden spiller en sentral rolle» jf. pkt. 5.1 Ot.prp. nr. 4 (2000-2001) Om lov om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m. (voldsoffererstatningsloven)

Jeg er prinsipielt imot at straffebudene skal være avgjørende for erstatningsutbetalingene på linje med alminnelig erstatningsrett. Videre er det svært bekymringsfullt at mange alvorlige voldsforbrytelser utelates i oppstillingen av straffebudene som departementet mener skal gjelde. Jeg viser til høringsuttalelse av Stine Sofies Stiftelse som peker på spesifikke typer voldssaker som blir utelatt i forslaget. Jeg vil tro at Staten kan risikerer flere store søksmål mot seg i fremtiden, for å frata voldsofre rettigheter de har krav på, dersom dette lovforslaget blir gjeldene.

Organisering

I stedet for å bygge ned erstatningsklagenemnda, bistandsadvokatordningen og kontoret for voldsoffererstatning bør denne organiseringen styrkes. Jeg viser til høringsuttalelse fra Landsforeningen for voldsofre (LFV) om hvordan dette bør gjøres.

Dekning av advokatutgifter

Jeg er sterkt imot at antall timer fri rettshjelp til voldsofre reduseres. Det vil svekke voldsofres tilgang til informasjon og god støtte. Bistandsadvokatene er meget viktige støttepersoner for voldsofre. Gode bistandsadvokater er en ressurs for voldsofre.

Mange av forslagene «tar makten fra voldsofrene» og «gis til voldsforbryteren». Samfunnet har lenge prioritert kriminelles situasjon og brukt mye ressurser på rehabilitering av og tilrettelegging for voldsforbrytere. Dette blir ansett som forebyggende og kostnadsbesparende. Jeg mener at en god behandling av voldsofrene vil være vel så viktig, kanskje viktigere.